

Archiv československé psychologie

Radovan Šikl, Dalibor Vobořil

Česká a slovenská psychologie za sebou mají poměrně komplikovaný vývoj, do něhož se vždy promítala dobová politická situace a rovněž společenské hodnoty a zájmy. S trochou zjednodušení můžeme tento vývoj rozdělit do pěti etap:

(i) V období od počátku 20. století do roku 1950 formovaly vývoj zejména nově vznikající katedry a Psychotechnický ústav při Masarykově akademii práce, jenž se pokoušel aplikovat poznatky svých rozsáhlých výzkumů v hospodářské praxi.

(ii) V rozmezí let 1950 a 1956, tedy krátce po nástupu komunistické moci, byla československá psychologie pod silným ideologickým vlivem pavlovovského učení, které mělo nahradit všechny dosavadní přístupy. V této době vulgarizace psychologie se nicméně podařilo etablovat psychologii ve zdravotnictví.

(iii) Od roku 1957 vývoj tuzemské psychologie prudce akceleruje; daří se zorganizovat první konference, založit první psychologické časopisy, přeložit několik knih ze západního světa, vycestovat na zahraniční pobyty. Do této doby spadají i počátky dětského psychologického poradenství a obecně rozšiřování možností pracovního uplatnění psychologů.

(iv) Po srpnové okupaci v roce 1968 či přesněji po prověrkách v roce 1970 nastupuje normalizace a s ní konec obrodného procesu. Psychologie stejně jako celá společnost žije v atmosféře strnulosti, nejistoty a strachu, řada výrazných osobností emigrovala, vývoj oboru i jednotlivců stagnuje.

(v) Společenské změny v roce 1989 otevřely hranice a s nimi svobodnou výměnu informací, objevilo se množství nových témat a aplikačních možností, prudce vzrostl počet studentů a posléze i absolventů studia psychologie.

Vedle historiografické literatury (např. Brožek & Hoskovec, 1991; Hoskovcová et al., 2010; Hoskovcová, Hoskovec & Heller, 2016, Hvozdík, 2015; Klicperová-Baker, Hoskovcová & Heller, 2020; Koščo, 1992; Plháková, 2008; Šikl & Vobořil, 2020a,b) je možné se o vývoji tuzemské psychologie dozvědět ze vzpomínek pamětníků a významných dobových aktérů (Andrllová, 2005; Čermák & Šikl, 2021, 2022, v tisku; Hučín, 2001) a rovněž prostřednictvím dochovaných dobových dokumentů. Právě ty zpracovává nově vzniklý digitální **Archiv československé psychologie**, který nabízí zájemcům o oborovou historii zdrojové materiály pro vědecké i zájmové studium.

Archiv soustřeďuje historické dokumenty zachycující významné události a osobnosti ve vývoji české a slovenské psychologie na jediné, pro zájemce snadno dostupné místo. Představuje rozsáhlou sbírku autentických, vzpomínkovým klamem nezatížených materiálů. Aktuálně téměř 9 tisíc naskenovaných písemností, dobových fotografií a zvukových i filmových nahrávek je uložených na internetové adrese <https://archiv-psychologie.cz>.

Dobové materiály shromážděné v Archivu československé psychologie pokrývají období od počátků tuzemské psychologie reprezentovaných v Česku zejména osobou Františka Krejčího a na Slovensku Josefa Stavěla až po současnost, tedy více než století vývoje oboru u nás. Tematicky jsou rozdělené do osmi sekcí a velkého počtu kapitol a podkapitol. Sekce Osobnosti například přináší dokumenty věnované životní a profesní dráze 120 českých a slovenských psychologů, kteří se významně podíleli na vývoji a formování oboru. Sekce Vysoká škola, studium obsahuje materiály dokumentující vývoj české a slovenské psychologie v prostředí univerzit. Další sekce, které pokrývají ostatní tematické oblasti oboru, nesou názvy Konference, Spolkový život, organizace, Výzkumná pracoviště, Texty, Dobové realie a Multimédia.

Návštěvníci archivu mohou volně procházet a studovat obsah jednotlivých sekcí, kapitol a podkapitol, anebo mají-li jasno v tom, co přesně je zajímavá, mohou použít nástroj vyhledávání. Ten jim umožní nalézt předmět zájmu buď v názvech souborů anebo i uvnitř souborů. Orientační informaci o obsahu jednotlivých částí archivu nabízí i množství krátkých anotací.

Materiály v archivu pochází z různých zdrojů: Významná část byla nalezena v kamenných archivech univerzit a Akademie věd. Četné materiály byly získány z katedrových a ústavních knihoven. Dalším cenným zdrojem byly osobní archivy významných tuzemských psychologů. A konečně mnohé publikované materiály zařazené do archivu byly nalezeny v knihovnách (zejména časopisecké články) a na internetu. Ode všech archivů, vydavatelství, akademických pracovišť a osob disponujících autorskými právy k dílům byl získán souhlas se zveřejněním historických dokumentů v archivu. Materiály v Archivu československé psychologie se nadto už samy stávají zdrojem. S jejich pomocí jsou nyní zpracovávána hesla významných českých a slovenských psychologů na Wikipedii.

Autoři archivu, a současně této stati, při přípravě bohatě využívali ochoty a přispění dlouhé řady laskavých spolupracovníků, pomocníků a dárců, kterým na stránkách jmenovitě děkují. Mapování dějin oboru nicméně není, a ani z povahy věci nemůže nikdy být, uzavřené. Dovolujeme si proto se závěrem obrátit na návštěvníky stránek a sympatizanty s žádostí o zvážení možnosti poskytnutí dalších příspěvků do archivu, pokud budete nějaké mít osobně nebo o nějakých vědět, případně budete-li mít tip na koho se obrátit. Cenné jsou obzvláště fotografie a korespondence, ale samozřejmě i jiné druhy dobových materiálů. Za tyto příspěvky k zaplnění bílých míst naší oborové historie budeme stejně jako uživatelé archivu vděční.

Literatura

- Andrlová, M. (2005). *Současné směry v české psychoterapii*. Praha: Triton.
- Brožek, J., & Hoskovec, J. (1991). Československá psychotechnika mezi světovými válkami v mezinárodních souvislostech. *Dějiny věd a techniky*, 24(3), 146–152.
- Čermák, I. & Šikl, R. (eds.) (2021). *Příběh československé psychologie I*. Praha: Portál.
- Čermák, I. & Šikl, R. (eds.) (2022). *Příběh československé psychologie II*. Praha: Portál.
- Čermák, I. & Šikl, R. (eds.) (v tisku). *Příběh československé psychologie III*. Praha: Portál.
- Hoskovcová, S., Hoskovec, J., Plháková, A., Šebek, M., Švancara, J., & Vobořil, D. (2010). Historiography of Czech psychology. *History of Psychology*, 13(3), 309–334.
<https://doi.org/10.1037/a0020266>

- Hoskovcová, S., Hoskovec, J., & Heller, D. (2016). *Dějiny české a slovenské psychologie*. Praha: Karolinum.
- Hučín, J. (2001). *Hovory o psychoterapii*. Praha: Portál.
- Hvozdík, S. (2015). *Príspevok k dejinám psychológie na Slovensku*. Košice: Vienaľa.
- Klicperová-Baker, M., Hoskovcová, S., & Heller, D. (2020). Psychology in the Czech lands: Bohemia, Czechoslovakia, and the Czech Republic. *International Journal of Psychology*, 55(2), 133–143. <https://doi.org/10.1002/ijop.12607>
- Koščo, J. (1992). Počiatky novodobej vedeckej psychológie na Slovensku: Zakladateľské osobnosti. Smerovanie práce a záujmov. *Československá psychologie*, 36, 596–611.
- Plhánková, A. (2008). Reflections on the main schools of the world psychology in the Czech interwar psychology. *History of Psychology*, 11(4), 209–219. <https://doi.org/10.1037/a0014107>
- Šikl, R., & Vobořil, D. (2020a). Dějiny československé psychologie v údajích a číslech. *Československá psychologie*, 64(Suppl. 1), 3–42. <https://ceskoslovenskapsychologie.cz/index.php/csps/article/view/65/22>
- Šikl, R., & Vobořil, D. (2020b). Dějiny vysokoškolské výuky a studia psychologie v Československu v údajích a číslech. *Československá psychologie*, 64(Suppl. 1), 43–61. <https://ceskoslovenskapsychologie.cz/index.php/csps/article/view/66/23>

O autorech

Doc. Mgr. Radovan Šikl, Ph.D. je zástupcem ředitele a vedoucím oddělení kognitivní psychologie v Psychologickém ústavu AV ČR. Zabývá se vybranými otázkami zrakového vnímání, historie české a slovenské psychologie a psychologie učení.
E-mail: sikl@psu.cas.cz

PhDr. Dalibor Vobořil, Ph.D. je vědeckým pracovníkem Psychologického ústavu AV ČR, kde se aktuálně věnuje tématům z oblasti nejstarší historie české psychologie a historii a vývoji experimentálních zařízení využívaných v psychologickém výzkumu. Působí i jako pedagog v Psychologickém ústavu FF MU, kde vyučuje předměty Dějiny psychologie, Obecná psychologie a další teoretické kurzy.
E-mail: vobo@psu.cas.cz

Šikl, R., & Vobořil, D. (2023). Archiv československé psychologie. *E-psychologie*, 17(2), 93-95.
<https://doi.org/10.29364/epsy.473>